

Nieuwsbrief

KNNV afdeling Roosendaal

Editie
December 2024

Voorwoord

Beste leden,

Langzaam gaan we met de feestdagen voor de boeg in de richting van het volgende jaar.

De natuur maakt zich klaar voor de winter en de eerste nachten met vorst zijn al weer geweest.

Ook de werkgroepen maken zich klaar voor het volgende jaar. Verslagen en plannings voor 2025 maken.

Dit is de laatste Nieuwsbrief van 2024 en we hopen volgend jaar weer net zo veel informatie te kunnen brengen.

Alvast fijne feestdagen.

Heel veel leesplezier.

Zoogdierenwerkgroep

Met het uitpluizen van de partijen braakballen dragen we bij aan het onderzoek naar de verspreiding van muizen en andere prooidieren van uilen.

We proberen een zo goed mogelijk resultaat neer te zetten, maar het blijft een "vak apart". De partijen geplozen schedels worden door de zoogdierverseniging gecontroleerd, maar toch blijken de schedels niet altijd te zijn wat wij dachten.

Kom je ons helpen met het op naam brengen? Op 10 december Snuffelavond.

IN DIT NUMMER

Zoogdierenwerkgroep.....	1
Excursiecommissie.....	2
Werkgroep Biodiversiteit	2
Insectenwerkgroep.....	3
Planten/mossenwg.....	4
Fotowerkgroep.....	5
Kijk op exoten.....	6

Werkgroep Biodiversiteit

Zaterdagochtend 9 november druppelen de deelnemers langzaam 'binnen' op de fietsparkeerplaats van het MEC. Het is fris maar droog weer met weinig wind. We lijden niets in onze winterkleding. Praten genoeglijk na over de wolvenlezing van afgelopen dinsdag. Herhalen nog eens wat standpunten en besluiten dat we er graag eens een zouden willen zien maar dat wel spannend vinden.

Recht onder onze voeten zien we al de eerste bijzonderheid voor de oplettende bezoeker. Groene eilandjes in bruine beukenbladen. In het groene eilandje loopt ook nog eens een zigzagpatroon. De rups van de zigzagbeukenmineermot is hier bezig geweest met een gang te graven tussen twee nerven in. De mineerder lust alleen bladmoes, het hout van de nerven laten ze links of rechts liggen. Het groene eiland wordt veroorzaakt door met de rups samenlevende bacteriën die een plantenhormoonachtige stof verspreiden die voorkomt dat op die plek het blad verouderd en de rups kan blijven eten van het bladgroen. De rupsen zijn inmiddels uit het blad gekropen, verpopt en wachten in de strooisel laag op de zomer. De vlinder legt dan haar eitjes weer vlak tegen de hoofdnerf.

Nog geen tien meter verderop vinden we op een dode, liggende beuk een spectaculaire pruikzwam. Nog indrukwekkender dan vorig jaar met lange baarden van stekels. Het gaat tenslotte om een opvallend lid van de stekelzwammen, een niet zo algemeen voorkomende familie. Die dood hout zwammen doen het trouwens erg goed de laatste tijd ook Natuurpunt meldt een toename van deze groep, we kunnen volgens Natuurpunt nog heel wat leuks verwachten. <https://www.natuurpunt.be/nieuws/doodhoutpaddenstoelen-nemen-steeds-meer-toe>

Er worden op korte afstand nog veel meer dood hout zwammen gevonden en het lijkt er op dat we deze ochtend de 100 m grens voor de excursie niet gaan halen. Ook op de bodem of strooisel laag zien we buitengewoon veel paddenstoelen waarvan de draadknots-

zwam het talrijkst is. Op en tussen de zwammen kruipen nog leuke beestjes als platrug, kever, naaktslak, pissenbed en springstaart. Tegen het einde van de ochtend wordt nog een bijzondere en mooie houtzwam gevonden. De roodplathoutzwam, dit familielid van de roodporiehoutzwam heeft geen poriën maar platen en wordt in West-Brabant pas voor de tweede keer gevonden. Hiernaast foto's waarop je ook de typisch, rode verkleuring van gekneusde platen kunt zien.

Activiteiten:

Wandelingen:

8 december: doorstapwandeling Oude Buisse heide, gids Ad Hellemons

26 december: Mont Noir Kalmthoutseheide, gids Guus Dekkers

Voor meer informatie zie website.

Lezingen:

3 december: Amfibieën ziekten, door Wouter Beukema van Ravon

Bij vragen kunt u mailen naar:

excursiecommissie@roosendaal.knnv.nl

Kijk voor actuele informatie op onze website!!

Ook op 23 november worden dode bomen geïnspecteerd op paddenstoelen. In de Noord-Oostelijke hoek van Visdonk zijn na de windval van een paar jaar geleden heel wat bomen blijven liggen. Onder enthousiaste begeleiding van Ad Hellemons levert dat ook weer leuke en bijzondere soorten op. Zo wordt het fopelfenbankje en de abrikozenbuisjeszwam gevonden. Op de foto zie je de klontjes trilzwam.

Geïnspireerd door het blad Insecten van EIS (zie maandverslag insectenwerkgroep), dat verhaalt over breedvoetvliegen die in paddenstoelen leven, neemt Guus wat dode paddenstoelen (witte bultzwammen) mee naar huis. In en op die dode paddenstoelen worden beestjes gezocht en gevonden. Op de foto zie je de slanke kogelspin maar er kruipt verrassend genoeg ook een grote trilspin, een soort die je wel in huis verwacht maar niet zo gauw in het bos. Ook houtzwamkevers (foto) en een kortschidkever wordt gevonden. Leuk zijn verder de springstaarten waarvan *Entomobrya albocincta* een nieuwe registratie is voor Visdonk (foto). Voor alle registraties zie waarneming.nl. De dode paddenstoelen worden bewaard in de hoop er wat van die speciale breedvoetvliegen uit te kunnen kweken.

Insectenwerkgroep

Halsters Laag

Gedurende de maanden mei tot en met augustus is dit jaar met behulp van een vijftal bodemvallen een klein onderzoek gedaan naar de loopkeverfauna in de randzone van de boerenputten in het Halsters Laag. Aanvullend is er met behulp van schep- en sleepnet de entomofauna respectievelijk in het water en hogerop in de vegetatie gemonitord.

In het onderzochte gebied komen onder andere de veelkleurige kielspriet (*Poecilus versicolor*) en de zespuntsnelloper (*Agonum sexpunctatum*) (afbeeldingen) algemeen voor. Dit zijn normaliter tweekleurige metaalglanzende loopkeversoorten, maar we komen hier regelmatig ook geheel zwarte exemplaren (melanisatie) tegen. Vooralsnog hebben we daarvoor geen verklaring.

Het verslag van onze werkzaamheden in het Halsters Laag is deze maand overhandigd aan Staatsbosbeheer, de eigenaar/beheerder van het terrein.

Platanen

Tot nu toe was de plataannetwants (*Corytucha ciliata*) een nieuwkomer, die elk jaar talrijker werd op bijvoorbeeld de platanen op en langs de Brabantse Wal. Uitgezonderd misschien het mediterrane zuiden was van aantoonbare schade tot nu toe nergens sprake. Hooguit wat bladverlies van de plataan. Inmiddels lijkt daar verandering in te komen. De plataan-netwants verschijnt op sommige locaties in Bergen op Zoom in steeds grotere aantallen (afbeelding).

In Zuid-Limburg wordt de wants nu bestreden, omdat massale aantallen hinderlijk worden, niet zozeer op platanen, maar wel op bijvoorbeeld terrasmeubilair! De wants wordt nu door insectenbestrijders regelmatig aangeduid als plataan-tijger.

Studiedagen / symposia / excursies

Op 9 november zijn we in Amersfoort aanwezig op de herfstbijeenkomst van de Nederlandse Entomologische Vereniging. Die dag staan er een reeks lezingen op het programma over de manier waarop sprinkhanen, dag- en nachtvlinders, hommels en libellen op het weer en op het veranderend klimaat reageren.

Interessant is ook de presentatie van Matty Berg, waarin hij *VeenVital* introduceert. *VeenVital* is een samenwerking van wetenschappers, soortbeschermingsorganisaties, natuurbeheerders, boeren, bestuurders en vele andere actoren in de regio Amsterdam. Het is een Living Lab project met als doel veenweiden te verduurzamen. *VeenVitaal* onderzoekt welke ingrepen in het landschap effectief zijn om de biodiversiteit te herstellen, veenafbraak en broeikasgas-emissies een halt toe te roepen, bedrijfsvoering op het laagveen rendabel te maken voor boeren en grondeigenaren en een inspirerend landschap voor burgers te behouden.

Op 23 november vindt in het Natuurmuseum van Tilburg de najaarsbijeenkomst plaats van de werkgroepsleden van de sectie Everts, de keverspecialisten van de Nederlandse Entomologische Vereniging. In de ochtend zijn er presentatie over kweekresultaten met grote poppenrovers (kunnen met dennenprocessierups opgekweekte larven later als adult ook tegen eikenprocessierups worden ingezet en andersom?), het gedrag van de grote spinnende waterkever, nachtelijke zoektochten naar gele kruiers, onderzoek naar aaskevers op dode zeehonden en bijzondere vangsten/vondsten in 2024.

In de middag is er een cursus over het determineren van 'korte' kortschildkevers.

Planten en mossenwerkgroep

Het inventariseren van vaatplanten ligt eigenlijk al sinds begin oktober stil en we gaan in december twee keer op pad voor de Eindejaars Plantenjacht van FLORON. Informatie om mee te doen en de excursies die daarvoor georganiseerd worden komen op de website van FLORON. Naast de excursies mag iedereen ook zelf meedoen, kijk een uurtje van 25 december tot en met 3 januari naar bloeiende planten en geef de bloeiende soorten door: <https://www.floron.nl/plantenjacht>. Je mag ook meerdere rondjes van een uur maken in je dorp of stad.

Tijdens mossenonderzoek in Halsteren werden enkele plantensoorten ingevoerd. In de buurt van de kerk hebben we Tongvarens gevonden die zijn niet eerder in dit deel van Halsteren gemeld. Daarnaast in het terrein van Evides Waterwingebied Halsteren Schijnels (*Clethra alnifolia*), oorspronkelijk uit Noord-Amerika. Ze staat er al wat langer want de plek is meer als 5 vierkante meter, ze maakt uitlopers en kan daardoor snel een grote plek bedekken.

Voor mosseninventarisaties in november hebben we twee keer de urbane omgeving in Halsteren bezocht en twee keer De Melanen en Waterwingebied Evides. Nog steeds is het verrassend wat we tegenkomen. Opvallend zijn de vele soorten die op bomen groeien (epifyten). We noteren ook op welke boomsoort het gevonden mos groeit: vaak is dat Zomereik, verder Esdoorn, Wilg, Hazelaar, Robinia, Haagbeuk, Linde en zelfs op Beuk en Plataan. Vooral die laatste is grappig omdat de schors daarvan loslaat dus mossen hebben maar een enkele jaren kans om er te groeien.

Boombewonende mossoorten die we gezien hebben in november:

Cololejeunea minutissima - Dwergwratjesmos, *zeldzame soort* <https://www.verspreidingsatlas.nl/3512>

Cryphaea heteromalla - Vliermos

Dicranoweisia cirrata - Gewoon sikkelsterretje

Frullania dilatata - Helmroestmos

Homalothecium sericeum - Gewoon zijdemoos

Metzgeria fruticulosa - Blauw boomvorkje, *vrij zeldzame soort* <https://www.verspreidingsatlas.nl/3409>

Orthotrichum affine - Gewone haarmuts

Orthotrichum lyellii - Broedhaarmuts

Syntrichia papillosa - Knikkersterretje

Syntrichia laevipila var. *propagulifera* - Broedbladsterretje, *zeer zeldzame soort*, <https://www.verspreidingsatlas.nl/3705>

Van bovengenoemde soorten krijgen de meeste sporenkapsels en weten zich daardoor te verspreiden. Echter er zijn altijd uitzonderingen: *Metzgeria fruticulosa* - Blauw boomvorkje, *Orthotrichum lyellii* - Broedhaarmuts, *Syntrichia papillosa* - Knikkersterretje en *Syntrichia laevipila* var. *propagulifera* - Broedbladsterretje hebben broedorgaantjes die er afvallen en daardoor heel gauw een deel van een boom met kleine mosplanten kunnen bedekken, zeker bij Knikkersterretje en Blauw boomvorkje kan het om honderden exemplaren gaan op één boom.

Verder hebben we nog de vrij zeldzame soort *Thamnobryum alopecurum* - Struikmos gevonden aan de voet van een omgezaagde boom. In West-Brabant hebben we die maar een heel enkele keer gezien, dus een nieuwe plek is altijd fijn.

We zijn in december nog steeds op mossenonderzoek in Halsteren. Daar zullen vast weer allerlei nieuwe soorten tussen zitten die er niet eerder zijn gezien.

Bomen genoeg in Halsteren om naar mossen te zoeken, foto van Petra

Fotowerkgroep

De fotowerkgroep is het gehele jaar actief en probeert de seizoenen te volgen met bijpassende foto's.

Hierbij enkele foto's van de afgelopen maand met het thema *herfst*.

Harm

Linda

Marijke

Ankie

Miguel

Ton

Theo

Frank V

Guus

Frank L

Sandra

Exotische stinkzwammen: winnaars en verliezers

Inge Somhorst, Paddenstoelenonderzoek Nederland

In Nederland komen, naast drie inheemse stinkzwamssoorten (grote, kleine en duinstinkzwam), ook vier exotische soorten voort: traliestinkzwam en inktvuszwam (*Clathrus ruber* en *C. archeri*) en roze stinkzwam en spitse stinkzwam (*Mycinus ravenelii* en *M. elegans*). Een vijfde soort, de sterkopstinkzwam (*Lysurus crociferus*) is voor het laatst in 1961 in Nederland gezien, en heeft zich dus niet kunnen vestigen. Hoe gaat het met de andere vier?

Heksenieren, stank en afbraak

Stinkzwammen zijn opvallende paddenstoelen met bijzondere vormen en een bijzondere verspreiding. Ze ontwikkelen zich binnen een eivormig omhulsel, een zogenaamd hekseeniel. Eieren liggen vaak in groepjes bijeen tussen het strooisel. Als de sporen rijp zijn barst een ei open en strekt het vruchtlichaam zich. Waar bij de meeste paddenstoelen de sporen door de wind verspreid worden, gaat dat bij stinkzwammen anders. Ze verspreiden hun sporen door deze aan te bieden in een stinkende, gelatinuze laag aan de buitenkant van het vruchtlichaam. De voor ons onaantrekkelijke aagter trekt vliegen en aanlievers aan die zorgen voor de verspreiding van de sporen. Stinkzwammen zijn afbrekers van dood organisch materiaal. Behalve de duinstinkzwam groeien alle soorten op humusrijke plekken, op rottend heu of grof strooisel, in bossen, parken en tuinen. Omdat het zulke opvallende en aantrekkelijke paddenstoelen betreft, is er veel bekend over de vroegere en actuele verspreiding in Nederland.

Exotische kleuren en vormen

De traliestinkzwam is een spectaculaire soort die oogt als een opgezwakte rode voetbal, waar alleen de ribben van intact zijn. De eerste waarneming in Nederland is het vermeiden waard: ze werd in 1735 door Linnaeus gespot aan de weg van Haarlem naar Amsterdam.

De roze stinkzwam komt oorspronkelijk uit Oost-Azië en Noord-Amerika. Ze is vanaf eind 19e eeuw uit Europa bekend en in 1925 voor het eerst uit Nederland (Vught) gemeld. Ze verschilt van kleine stinkzwam in de roze in plaats van oranje kleur van het bovenste deel van het vruchtlichaam.

De inktvuszwam is wel de meest spectaculaire. Ze sprekt haar rode "tentakels" om de donkergroene sporenmassa aan vliegen aan te bieden. De eerste vondst was in 1973 nabij Elp (Drenthe).

De spitse stinkzwam is in 1969 voor het eerst in Nederland gevonden (Bennekom). Deze verschilt van de andere kleine stinkzwammen door het naar de top geleidelijk smaller wordende vruchtlichaam.

Winnaars en verliezers

De vier exotische stinkzwamssoorten zijn op verschillende momenten Nederland binnen gekomen. In figuur 1 is de ontwikkeling voorgegeven vanaf 1970, per kilometerhok, per 5 jaar. In 1990 is de paddenstoelenkaarting van start gegaan. Vanaf die tijd zijn structureel waarnemingen verzameld. De traliestinkzwam, die al bijna 300 jaar geleden voor het eerst in Nederland gevonden is, begint pas sinds 2005 licht toe te nemen. Deze soort lijkt kielkleuring

Traliestinkzwam. (Foto: Verspreidingskaart)

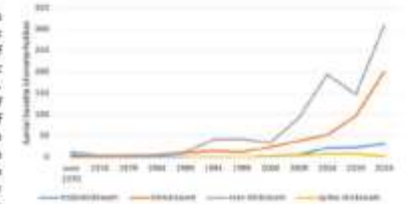

Roze stinkzwam. (Foto: Piet Brouwer)

Inktvuszwam. (Foto: Piet Brouwer)

Spitse stinkzwam. (Foto: Noëen Besselsdorp)

met betrekking tot de startplaats, die voor een groot deel verband houdt met het voorkomen van bambos. Het is de vraag of de soort zich in Nederland actief voortplant of dat hij zich alsaar opraauw vestigt. Mogelijk duiden regelmatige vondsten vanaf 1980 én de toename 25 jaar later, vanaf 2005, erop dat hij bezig is zich te vestigen en te verspreiden. Op verschillende plekken zien we clusters van aanwergeloten kilometerhokken waar de soort voorkomt; ook een aanwijzing hiervoor. In elk geval kan hij zich, eenmaal gevestigd, lang handhaven: in Diergaarde Blijdorp verschijnt hij jaarlijks, al sinds 2001.

Figuur 1: Het voorkomen van exotische stinkzwammen in Nederland op basis van kilometerhokken per periode van 5 jaar.

De inktvuszwam is veel later in Nederland aangekomen (1973) maar neemt, vanaf 25 jaar na vestiging, in rap tempo toe en is een algemene verschijning aan het worden. Dit geldt in nog grotere mate voor de roze stinkzwam. Deze soort is bijna 100 jaar geleden in Nederland verschenen en vanaf 1960 aan een opmars bezig, eerst voorzichtig, maar in deze eeuw steeds sneller. Beide soorten planten zich hier voort en lijken te profiteren van klimaatopwarming en toenemende vermisting.

De laatste nieuwkomer is de spitse stinkzwam, uit 1969. We zien hier, wederom 25 jaar na de eerste vondst, een toename die op vestiging en voortplanting duidt. De laatste jaren zijn van deze soort echter minder waarnemingen gedaan. We zullen moeten afwachten of ook deze soort bij de "winnaars" gaat horen, of de weg volgt van de verdwenen sterkopstinkzwam.

Risico's?

Er zijn vooral nog geen tekenen dat deze exoten de inheemse stinkzwammen verdringen, hoewel inktvuszwam en roze stinkzwam in dezelfde habitats kunnen voorkomen als grote en kleine stinkzwam. Voorlopig zijn de inheemse soorten nog algemener dan de exoten, hoewel het verschil tussen kleine en roze stinkzwam stap voor stap kleiner wordt.

Ziet u ook exotische stinkzwammen? Meld deze dan - voorzien van foto en verspreiding van datamen locatie - op de reguliere kanalen Verspreidingskaart.nl, VERA of Waarneming.nl, of stuur een mail naar exoten@eyv.nl

KNNV afdeling Roosendaal
Dennenscheerdersdreef 11
4707 PK Roosendaal
Emailadres:
info@roosendaal.knnv.nl

Nieuwsbrief:
nieuwsbrief@roosendaal.knnv.nl

